IR-RESTAWR TAL-EDIKOLA TAL-QABAR TA' KRISTU

Noel Muscat ofm

Għaliex hemm bżonn li tiġi rrestawrata l-Edikola tal-Qabar ta' Kristu

It-Tlieta 22 ta' Marzu saret ċerimonja qasira quddiem l-Edikola tal-Qabar ta' Kristu fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu f'Ġerusalemm. Waqt din iċ-ċerimonja deher il-Patrijarka Grieg Ortodoss Theophilos III imdawwar mill-Kustodju tal-Art Imqaddsa, dak iż-żmien P. Pierbattista Pizzaballa ofm (illum Arċisqof u Amministratur Apostoliku tal-Patrijarkat Latin

ta' Ġerusalemm) u mill-Patrijarka Armen Ortodoss Nourhan Manougian. Magħhom kien hemm it-tliet superjuri rispettivi tat-tliet komunitajiet li jamministraw il-Bażilika, u l-Professoressa Antonia Moropoulou, l-inkarigata min-*National Technical University of Athens* (NTUA), li ħadet ħsieb tippreżenta r-riżultati tal-istudju multidixxiplinari li sar ftit xhur qabel fuq l-Edikola. Dan l-istudju kien ġie konkluż wara qbil mill-komunitajiet rispettivi biex jirrestawraw din l-Edikola, li tinsab fi stat prekarju ħafna, u kien ġie ppreżentat uffiċjalment f'Ateni quddiem l-awtoritajiet konċernati u r-rappreżentanti tal-Gvern Grieg.

Matul din iċ-ċerimonja l-Patrijarka Theophilos tkellem dwar il-proġett tar-restawr tal-Edikola tal-Qabar ta' Kristu li issa beda u għaddej fil-fażi normali tiegħu. Il-professoressa Moropoulou evidenzjat id-difetti strutturali tal-binja tal-Edikola, li bdew diġà miż-żmien li fih kienet ġiet restawrata mill-arkitett Grieg Nikolaos Komenos ta' Militene fis-sena 1810, wara li l-Edikola u l-Bażilika sofrew ħsarat kbar waqt il-ħruq li ħakem il-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu fil-lejl tat-12 ta' Ottubru 1808. Hi uriet li hemm xi fatturi li qed jikkontribwixxu b'mod drastiku biex din il-binja tal-Edikola ssir dejjem aktar fraġli. Qabelxejn hemm il-fatt li l-Bażilika hi ffrekwentata minn eluf ta' pellegrini u turisti. In-nifsijiet u s-sħanat tax-xemgħat li jaqbdu maġenb ħafna tal-blokki tal-irħam tal-Edikola jikkontribwixxu biex dawn jibdew jinqalgħu mill-materjal ta' tikħil li hemm taħthom, kawża tal-umdità kbira li tiġi prodotta mis-sħana u l-preżenza ta' eluf ta' persuni. L-istudju termografiku tan-naħa tan-nofsinhar tal-Edikola wera li l-użu tax-xemgħa, li taqbad biss ftit ċentimetri bogħod mill-irħam, u ġie li wkoll il-fjammi jmissu l-istess irħam, joħolqu pressjoni termika qawwija fuq l-irħam. Dan il-proċess, flimkien mad-dħaħen li jġibu magħhom ġabra ta' depożiti suwed u żejtnija, jaċċelera l-proċess ta' ossidazzjoni u jirvina l-wiċċ arkitettoniku tal-Edikola, li f'xi punti, tidher

Il-ħofra li hemm fuq il-Qabar ta' Kristu

li qabżet 'il barra, u donnha qed tiżżaqqaq taħt l-istess piż enormi tagħha.

Il-Patrijarka Grieg Ortodoss spjega li x-xogħlijiet ta' restawr kellhom jibdew immedjatament wara l-Għid Ortodoss (1 ta' Mejju 2016) u jkomplu sejrin almenu sal-bidu tas-sena 2017. Ix-xogħol ta' restawr qed isir fil-Bażilika stess, billi l-Patrijiet Franġiskani offrew il-gallerija tagħhom fuq l-Arki tal-Verġni bħala laboratorju li fuqu jittella' l-irħam biex jiġi studjat, imnaddaf u restawrat. Jinqala' l-irħam blokka wara l-oħra, biex hekk l-Edikola tibqa' dejjem wieqfa u l-pellegrini u t-turisti jkunu jistgħu jibqgħu jżuruha bl-għajnuna ta' impalkaturi ta' sigurtà li twaħħlu mad-dawra tal-Edikola u permezz ta' impalkatura tal-ħadid li tistrieħ mal-faċċata tal-Edikola, u li n-nies jgħaddu minn taħtha biex jidħlu ġewwa l-istess Edikola. Hemm diversi esperti mill-Università ta' Atene, li magħhom jiżdiedu esperti oħrajn mill-komunitajiet l-oħrajn li jamministraw il-Bażilika, fosthom il-professuri Osama Hamdam u Carla Benelli, u l-professur arkeologu P. Eugenio Alliata ofm tal-i*Studium Biblicum Franciscanum*, li tqabbdu mill-Kustodja tal-Art Imqaddsa. Ta' min jgħid li l-Patrijiet Franġiskani diġà kienu kkummissjonaw studju xjentifiku u sismoloġiku tal-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu xi ftit tas-snin ilu. Dan l-istudju, li hu ppubblikat, sar minn esperti tal-Università ta' Firenze, bi qbil mal-Komunità Griega Ortodossa u Armena Ortodossa. Fid-diskors qasir li għamel, il-Patrijarka Theophilos insista li, matul it-tmien xhur previsti biex fihom isir ix-xogħol ta' restawr fuq l-Edikola, l-pellegrini u t-turisti se jkunu jistgħu jibqgħu jżuru l-Edikola u d-diversi komunitajiet ekkleżjali preżenti fil-Bażilika jkunu jistgħu jiċċelebraw il-funzjonijiet reliġjużi tagħhom b'mod regolari.

Il-ftehim li laħqu t-tliet komunitajiet li jamministraw il-Bażilika hu li għandu jsir xogħol ta' restawr ta' konservazzjoni tal-istruttura li diġà teżisti. L-Edikola se tiżżarma biċċa, biċċa, u terġa' tinbena identika għal kif inhi llum. Se jinbidlu u jsiru ġodda biss dawk

Xogħol fuq l-edikola

il-partijiet tagħha li huma fraġli jew irvinati ħafna. Il-blokok tal-irħam li huma fi stat tajjeb ta' konservazzjoni se jitnaddfu, u se tiġi kkonsolidata l-istruttura li hemm taħthom. Il-proġett kollu, li hu maħsub li se jaqbeż 3 miljun Ewro, se jiġi ffinanzjat b'mod ugwali mit-tliet komunitajiet Griega Ortodossa, Kattolika-Latina (Franġiskana) u Armena Ortodossa, bl-għajnuna wkoll ta' donazzjonijiet mir-re Abdallah tal-Ġordanja, mill-gvern tal-Greċja u mill-World Monuments Fund.

Storja qasira tal-Edikola tal-Qabar ta' Kristu

L-Edikola attwali nbniet fl-1809-1810, wara l-ħruq kbir tal-1808, li kien ħoloq ħsarat kbar f'diversi partijiet tal-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu. L-arkitett tal-Edikola kien Nikolaos Komnenos minn Militene (Lesbos), li kien jaħdem Kostantinopli. Li għamel Komnenos, li ismu hu mfakkar ġewwa l-Edikola, kien li kesa l-fdalijiet tal-Edikola li kien hemm (u li mhux veru li kienet ġiet meqruda min-nirien) b'folji kbar tar-rħam u għolliha biex ħadet forma ta' Edikola b'koppla fuqha fi stil Tork-Ottoman.

Issa ta' min jiftakar li sal-1868 il-koppla tar-rotunda jew Anástasis, kienet għadha miftuħa għall-arja aperta għax kellha *oculus*, u għalhekk l-ilma tax-xita kien jinżel fuq l-Edikola. Dan kien ifisser li l-ilma kien jinfiltra bejn il-materjal tat-tikħil u l-blokki tar-rħam, u dawn maż-żmien bdew jinqalgħu 'l barra. Kien hemm ukoll il-problema li l-Edikola ta' Komnenos kienet aktar għolja minn dik li kien hemm qabilha, u l-piż enormi tagħha kien il-kawża li bdiet tiżżaqqaq u ċċedi.

L-Edikola attwali għandha 206 sena. Interessanti, iżda, li jidher li Nikolaos Komnenos ma kellux l-intenzjoni li jibniha mill-ġdid, imma biss li jgħatti l-Edikola li kien hemm qabilha. Billi hu ġie mqabbad mill-Patrijarkat Grieg Ortodoss, li kien rebaħ il-permess li jirrestawra l-Bażilika mill-awtoritajiet Torok Ottomani, li tagħhom kien suġġett, hu ġie mitlub biex jgħatti għalkollox l-Edikola li kien hemm qabel, dik li kienu bnew il-Franġiskani fl-1555 fi żmien il-Kustodju Bonifacio di Ragusa, magħruf ukoll bħala Bonifacio di Šton jew di Dubrovnik, għax kien Kroat.

L-istoriku tal-Kustodja, P. Girolamo Golubovich, jagħtina deskrizzjoni interessanti dwar il-mument li fih Bonifacio di Ragusa fetaħ il-Qabar ta' Kristu qabel ma bena l-Edikola tal-1555:

"Meta l-Patri twajjeb daħal fil-Qabar Imqaddes fis-27 ta' Awwissu tal-1555, hu ordna li titneħħa l-folja ta' alabastru li kienet tgħatti l-Qabar ta' Kristu. Kif hu stess jafferma fit-trattat *De perenni cultu Terrae Sanctae*, hu sab dik il-Blata wisq qaddisa fil-postijiet li fihom kienet imqiegħda r-ras, il-ġenb u r-riġlejn tal-Feddej tagħna, sab id-Demm tiegħu imħallat mal-mirra u l-aloe. Hu ħadu f'idejh u b'devozzjoni u abbundanza ta' dmugħ beda jbusu, u bl-umiltà u l-qima qiegħdu f'reċipjent tal-fidda. Ma nafx jekk żammux għandu, inkella jekk ippreżentahx lil xi Prinċep nisrani, billi dan ma għadux jinsab f'dik il-Belt Qaddisa (Ġerusalemm) u ma sibt l-ebda aħbar oħra dwaru. Hu kesa dak il-Qabar l-aktar prezzjuż b'irħam mill-aktar fin, u qiegħed fuqu mensola kbira tar-rħam, kollha sħiħa, sabiex it-Torok ma jmorrux jivvintaw xi mod bil-qerq ta' moħħhom biex jaqsmuha jew ikissruha, u hekk jisirquha għax kienu jarawha sabiħa. Hu żejjen minn ġewwa u minn barra dak il-Qabar Imqaddsa bl-aħjar mod li seta'. Żejnu wkoll b'koppla żgħira (li bnieha fuqu, kemm bħala ornament, kif ukoll biex jiddefendih mix-xita li tinżel mill-*oculus* tal-koppla kbira). Din kienet maħduma bi tnax-il kolonna tar-rħam, u friż maħdum fl-injam u miksi biċ-ċomb, u bejn il-kolonni kienu mdendlin xi lampieri tal-kristall mill-aktar fin. Nefaq għal din il-koppletta u għat-tiżjin tal-Qabar ta' Kristu 192 żekkini" (Minn: *Croniche o Annali di Terra Santa* del P. Verniero

Scaffolding Santu Sepulkru

di Montepeloso, in G. Golubovich, *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano*, Nuova Serie - Documenti, Tomo VI: Croniche o Annali di Terra Santa del P. Pietro Verniero di Montepeloso, Quaracchi 1939, 168).

Id-diversi Edikoli matul is-sekli

Il-Qabar ta' Kristu kien imħaffer fil-ġenb ta' għolja barra l-ħitan ta' Ġerusalemm, li fi żmien Ġesù kienet barriera ta' blat imsejjaħ *malaky*, blat artab u bajdani, li ma kinetx għadha maħduma. Diversi persuni kienu ħaffru oqbra f'din il-barriera (jew "ġnien" skont San Ġwann 19,41), li parti minnha, li kienet qisha għolja ċkejkna maqtugħa għaliha, kienet tissejjaħ Golgota (Kalvarju) u fuqha kienu jiġu ġġustizzjati u msallbin il-kriminali u l-iskjavi.

Fis-sena 135 il-Ġnien tar-Risurrezzjoni u l-Qabar ġew mirdumin taħt il-*Forum* tal-belt ta' *Aelia Capitolina* mibnija mill-Imperatur Adrijanu, u fuqhom ittella' tempju lil alla Venus-Afrodite. Qrib is-sena 324 l-Imperatur Kostantinu talab lill-Isqof Makarios ta' Ġerusalemm biex ifittex il-Qabar ta' Kristu. Elena, omm Kosantinu, sabet ir-relikwi tas-salib imqaddes u l-arkitetti Biżantini ta' Kostantinu bnew il-Bażilika. Madwar il-koppla tal-Anástasis huma qatgħu l-blat biex ħallew il-Qabar ta' Kristu bħala blokka fin-nofs. B'hekk saret l-ewwel Edikola, miksija bi rħam u tiżjin prezzjuż. Din ġiet meqruda mill-Persjani fis-sena 614, u mill-ġdid inqerdet għalkollox fl-1009 bl-ordni tal-Kaliff Fatimita Al-Hakim. Fl-1014 inbniet Edikola li sofriet ukoll bosta ħsarat, sakemm kif rajna l-Edikola ġiet mibnija mill-Franġiskani fl-1555, taħt il-Kustodjat ta' Bonifacio di Ragusa. Din l-Edikola kienet mibnija fuq stil gotiku. Fil-ħruq li ħakem il-Bażilika fl-1808 din l-Edikola ma ġġarfitx, imma l-Griegi Ortodossi, li rebħu l-permess biex jirrestawraw il-Bażilika, sostnew li ma kinetx b'saħħitha u reġgħu bidluha fl-Edikola ta' Nikolaos Komnenos li naraw illum.

Għal diversi ġenerazzjonijiet l-istudjużi qablu li Komnenos, fil-fatt, ma qeridx l-Edikola ta' Bonifacio di Ragusa, imma ksiha bl-irħam u għolliha, b'mod li minn barra kabbarha. Imma l-Edikola ta' Bonifacio di Ragusa għadha hemm, taħt il-folji tar-rħam, u fil-fatt il-ġebel tagħha jidher ċar waqt il-fażi tar-restawr. Fuq ix-xaqliba tat-tramuntana, proprju fejn hemm il-Qabar ta' Kristu, infetħu arkati li fihom jidhru l-ġebel tal-Edikola Franġiskana, u saret ukoll ħofra li fiha instab il-blat ħaj u oriġinali li jagħmel parti mill-għar li fih oriġinarjament kien imħaffer il-Qabar ta' Kristu. Il-fatt li l-Edikola kienet Franġiskana għal bosta sekli hu ppruvat

ukoll mill-kwadru ta' Kristu rxuxtat li hemm fil-faċċata, li fuqu hemm l-istemma Franġiskana, u mill-fatt li fil-faċċata fuq ġewwa hemm kwadru ta' San Franġisk jirċievi l-istimmati. Meta l-Griegi reġgħu bnew l-Edikola, għalkemm ippruvaw jaħbu dak kollu li kien hemm qabel, il-Franġiskani insistew li l-i*Status Quo* irid jibqa' mħares, u sal-lum hemm il-provi li l-Edikola ta' Komnenos, fil-fatt, ma hi xejn aktar għajr il-qoxra ta' barra tal-Edikola Franġiskana ta' Bonifacio di Ragusa.

Il-ħsarat tal-Edikola u t-tiswija tagħhom

F'din il-fażi ta' restawr diġà bdew jidhru s-sinjali ċari tal-ħsarat li trabbew matul is-snin u li jridu jiġu msewwija. L-Edikola ta' Komnenos inbniet fuq struttura instabbli. It-terremot qawwi tal-11 ta' Lulju 1927 li ħakem il-Palestina u ħoloq danni kbar fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu kompla għarraq is-sitwazzjoni tal-Edikola. Din kienet irreżistiet għall-iskossa tellurika ta' 6.2 fuq l-iSkala Richter. L-unika ħsara kbira kienet dik tal-koppla fuq il-Katholikón tal-Griegi Ortodossi, li kienet ixxaqqet. Billi l-Palestina kienet taħt il-Mandat Ingliż, l-inġiniera tad-*Department of Public Works* tħabtu għal xahrejn biex l-Awtoritajiet reliġjużi jagħtuhom il-permess li jispezzjonaw il-Bażilika u l-Edikola. Imma billi l-Knejjes responsabbli ma waslux għal ftehim, ma seta' jsir l-ebda restawr fil-Bażilika. Terremot ieħor fl-1934 kompla hedded il-binja. Allura l-awtorijiet Ingliżi ippuntellaw il-Bażilika u l-Edikola b'ħafna impalkaturi tal-ħadid. Minn Marzu 1947 l-Edikola ġiet magħluqa f'gaġġa tal-ħadid biex ma tinfetaħx iżjed, u billi fl-1948 l-Ingilterra ċaħdet għall-Mandat fuq il-Palestina, kollox waqaf hemm. Sal-lum fuq dan il-ħadid wieħed għadu jista' jara l-isem *Steel Company of Bengal*. Naturalment dan il-ħadid issa jrid jitneħħa malli l-Edikola tiġi rrestawrata. Fis-snin ta' wara t-tliet Komunitajiet għamlu ftehim biex jirrestawraw flimkien il-koppla tal-Anástasis, u x-xogħlijiet komplew sal-1996 meta tneħħa l-ħadid kollu. Imma l-Edikola baqgħet magħluqa ġol-gaġġa li kienet fiha u ħadd ma messha.

L-istorja l-aktar reċenti, li tagħha kont jiena xhud personali, seħħet f'dawn l-aħħar snin. Fis-17 ta' Frar 2015, għal ebda raġuni spjegabbli, l-pulizija Israeljana, li għandha f'idejha s-sigurtà pubblika tal-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu, iddeċidiet li tagħlaq l-Edikola għax kienet "perikoluża". Din l-azzjoni ġiet komunikata lil *Israeli Antiquities Authority*. Qamet kwestjoni taħraq, bi protesti qawwija tal-Patrijarka Grieg Ortodoss Theophilos III u tar-rappreżentanti Franġiskan u Armen, li esiġew li dak in-nhar stess il-pulizija kellha terġa' tiftaħ l-Edikola għall-pubbliku.

Sadanittant, iżda, din l-azzjoni arbitarja u invażiva tal-pulizija u tal-*Israeli Antiquities Authority*, li ma għandhom l-ebda dritt li jintervjenu fil-Bażilika għax din mhix proprjetà tal-iStat ta' Israel imma tat-tliet Knejjes li jamminstrawha (l-istess Stat ta' Israel, niftakru, hu forza okkupanti f'Ġerusalemm tal-Lvant, jiġifieri fil-Belt il-Qadima fejn hemm il-Bażilika), wasslet lill-Komunitajiet biex jiċċaqilqu b'urġenza ħalli jirrestawraw l-Edikola, li għalkemm mhix perikoluża, kif qalu l-pulizija, imma għandha bżonn dawra sewwa. Wara l-istudji li kienu saru mill-Università ta' Firenze, il-Griegi (li għandhom il-preċedenza fl-i*Status Quo* u li ċertament ma jridux li tinbidel l-istruttura tal-Edikola ta' Nikolaos Komnenos, li għamlu huma), talbu lill-Università Teknika ta' Ateni biex tagħmel studju xjentifiku u tlesti l-proġett tar-restawr. Il-qbil tat-tliet Komunitajiet għal din l-inizjattiva wassal biex dak li qatt ma sar qabel fl-aħħar, minħabba l-emerġenza li nqalgħet, issa qed isir realtà.

Pellegrinaġġi Franġiskani 2016

Ikteb jew ċempel:
Kummissarjat
tal-Art Imqaddsa

8, Triq Santa Luċija,
Valletta, VLT 1213
Malta
Tel: 2124 2254
E-mail: comalt@ofm.org.mt
www.ofm.org.mt

Art Imqaddsa *Extra*

6 - 16 Novembru